

Секція : Демографія і соціальна політика

Кравець І. М., к.е.н., доцент,

Хмельницький національний університет

м. Хмельницький, Україна

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

На розвиток та стабільність громадянського суспільства в Україні вагомий вплив чинять міграційні процеси. Аналіз і врахування сучасних міграційних тенденцій у нашій державі і, особливо, масових міждержавних міграційних переміщень у контексті участі України в європейському та світовому міграційному просторі вважається одним із важливих чинників формування власної національної політики. Ця проблема і безпосередньо, й опосередковано перебуває в площині національної безпеки України, і пов'язана з міграційним простором України та світу в цілому.

Міграції населення виконують соціально-економічну функцію, яка полягає у забезпеченні кількісної та якісної відповідності між потребою у робочій силі та наявністю її у різних регіонах держави, світу, а також у реалізації прагнень працівників задовольнити особисті потреби соціального, професійно-кваліфікаційного та духовного характеру.

Наслідки міграції не можуть бути однаковими для всіх країн. Для одних – це розвиток економіки за рахунок дешевої іноземної робочої сили, для інших – втрата кваліфікованої робочої сили, стагнація економіки.

Зовнішня міграція більшою мірою пов'язується з трудовою міграцією, як складним процесом, що визначається різними об'єктивними і суб'єктивними чинниками. В сучасній Україні визначальними у прогресуванні міграційних процесів є внутрішні чинники, серед яких загальна соціально-економічна та політична криза, пов'язана з військовим конфліктом на Сході країни; соціальне напруження в українському

суспільстві через нестабільність в Україні та неможливість планувати свою життєдіяльність; спад виробництва, а відтак зниження попиту на робочу силу та ціни послуг праці; недостатня кількість робочих місць, їх невідповідність потребам найманих працівників, з одного боку, та невідповідність пропозиції робочої сили запитам роботодавців, з іншого. Надважливе значення має пряма вигода від роботи за кордоном через суттєву різницю в оплаті праці в Україні та за кордоном; обмеженість можливостей людського розвитку тощо. На цьому фоні для українських громадян привабливими є зовнішні подразники: можливість значно дорожче продати свої послуги праці на ємному ринку праці західних країн; можливість влаштувати своє життя в іншій країні та забезпечити собі вищий рівень та якість життя за сучасними стандартами.

Зовнішня трудова міграція має і позитивні, і негативні наслідки для економіки України. Найбільш вагомими позитивними наслідками є те, що має місце надходження до України додаткової іноземної валюти у формі грошових переказів трудових емігрантів та інвестування коштів в економіку через створення спільних підприємств з іноземними засновниками, розвиток власного бізнесу. За даними НБУ, приватні грошові перекази є важливим джерелом валюти в Україну. У 2017 році їх обсяги суттєво (у 4 рази) перевищували надходження прямих іноземних інвестицій: 9,2 млрд. дол. США проти 2,2 млрд. дол. США відповідно. Загалом, за оновленими даними НБУ, за 2015-2017 роки трудові мігранти переказали в Україну 23,8 млрд. доларів [1].

Географія міграційних потоків українців є дуже різноманітною, про що свідчить статистика Національного банку України щодо приватних грошових переказів (табл. 1). Як свідчать дані таблиці, упродовж 2015–2017 рр. головною країною призначення для українських трудових мігрантів стала Польща.

Таблиця 1 Зміна обсягів приватних грошових переказів у 2017 році, порівняно з 2016 роком

Країна/група країн	Частка обсягу приватних грошових переказів у 2017 р., у % до загального обсягу	Зміна до 2016 р. , %
Росія	14,1	-6
Польща	33,6	57
Інші країни ЄС	27,8	14
США та Канада	8,1	17
Інші країни	16,3	23

Можливість виїхати за кордон з метою працевлаштування та покращення матеріального стану сприяє послабленню тиску безробіття на національний ринок праці, і, як наслідок, певному зниженню соціальної напруженості в суспільстві. Трудова міграція сприяє інтеграції України до світового ринку праці та простору загалом; завдяки їй у світі більше дізнаються про Україну, її культурно-ментальну спадщину, цінності, які за виключенням деяких, що виникли та розвинулись за період існування радянської влади (утриманські настрої, відчуження від власності, корупція та хабарництво), повинні бути зміцнені та поширені (працьовитість, доброта, щедрість, безкорисливість, гостинність, дружелюбність, хазяйновитість, здатність креативно та творчо підходити до вирішення різноманітних завдань).

Разом з тим, на економічному розвитку України негативно позначаються втрата Україною найбільш конкурентоспроможної частини власної робочої сили (особливо науковців і фахівців), що призводить до уповільнення темпів науково-технічного прогресу, економічного зростання загалом; втрата іноземної валюти, що вивозиться як власні заощадження тими, хто покидає Україну назавжди; зростання потоку іноземних громадян в Україну в якості дешевої робочої сили, більшою мірою некваліфікованої; нерегульовані зміни етнічної, культурної, мовної, конфесійної та демографічної структур населення, зростання на цьому

підґрунті міжнаціональних конфліктів, ускладнення криміногенної обстановки тощо.

До негативних соціально-економічних наслідків слід віднести ще і зростання соціального напруження в родинах, втрати трудового та людського потенціалу, що обумовлені структурою міграційних потоків; поширення нелегальної трудової міграції та інші. Сьогодні важко говорити про реальні масштаби трудової міграції через брак достовірних даних про обсяги міграційних потоків з України. Як повідомляє Державна служба статистики України, в період з 2015 по 2017 рік на роботу за кордон виїхало близько 1,9 мільйона людей. При цьому занепокоєння викликає вік українських мігрантів. Так, чисельність вибулих обох статей у 2016 році складала 6 465 осіб, з них найбільше молоді у вікових категоріях від 20 до 24 років – 899 осіб, від 25 до 29 років – 961 осіб та від 30 до 34 років - 657 осіб [2, с. 120]. За умов безповоротної міграції або тривалого перебування за кордоном це суттєво впливає на показник демографічного старіння. В нашій країні населення продовжує старіти знизу, оскільки народжуваність залишається низькою, а смертність в старших вікових групах практично не зменшується, тривалість життя залишається низькою, порівняно з розвиненими і навіть з деякими країнами, що розвиваються.

Згідно з шкалою демографічного старіння ООН, якщо населення з часткою осіб у віці 65 років і старше дорівнює 7 % і більше, то воно вважається старим [3] . Так, станом на 1 січня 2017 року в Україні частка населення у віці 65 років і старше складала 6867,5 тис. осіб, що у відсотковому вираженні становило 16,2 % [4]. Це свідчить про те, що за класифікацією ООН Україна є країною із старим населенням. Якщо за основу оцінки рівня демографічного старіння брати шкалу Ж. Боже-Гарньє та Е. Россета, то чисельність населення в Україні у віці 60 років і

старше на рівні 9545,9 тис. осіб (на початок 2017 року) відповідала коефіцієнту старіння населення із значенням 22,5 %, що за вказаною шкалою означає дуже високий рівень демографічної старості в країні (відповідно до Методики [4] від 18 % і вище).

Водночас слід розуміти, що міграції населення є природним процесом, який неможливо зупинити у глобалізованому світі, проте необхідно працювати над усуненням причин, які спонукають людей до міграції. Це, перш за все, стосується покращення економічної ситуації в Україні, в результаті чого можна сподіватися на зменшення потоку трудових мігрантів за кордон, збереження власного людського потенціалу та українського генофонду загалом. За нинішніх умов міграційна політика держави має передбачати систему правових, адміністративних, організаційно-фінансових заходів, а також інформаційне забезпечення урядовими структурами та громадськими організаціями та об'єднаннями упорядкування міграційного простору, регулювання міграційного руху населення з позицій національних пріоритетів, кількісного та якісного складу міграційних потоків, їх соціальної, демографічної та економічної структури.

Література:

1. Перерахунок даних щодо приватних грошових переказів в Україну за 2015 – 2017 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=66364144>
2. Кількість міждержавних мігрантів за віковими групами, статтю та типом поселень у 2016 році. Населення України за 2016 рік. Демографічний щорічник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Про затвердження Методологічних положень щодо статистичного аналізу чисельності та складу населення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uazakon.com/documents/date_ci/pg_gbntwo/pg3.htm/
4. Населення. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>